

Міжнародне співробітництво бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору

10 жовтня 2006 р. у рамках міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України (АБУ) та Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук. У цьому році, який рішенням Ради глав держав СНД було оголошено роком Співдружності Незалежних Держав, засідання було присвячено 10-річчю створення Ради директорів.

Велике засідання голова Ради директорів, президент АБУ, генеральний директор НБУВ, академік НАН України О. С. Онищенко та виконавчий директор АБУ, заступник генерального директора НБУВ, канд. іст. наук. А. Г. Бровкін. У роботі взяли участь: В. Я. Коцере, директор Латвійської академічної бібліотеки, президент Асоціації латвійських академічних бібліотек, M.Sci.Soc (Латвія); Клаус Кайль, керівник Центральної редакції RISM Міжнародної асоціації музичних бібліотек, архівів і документальних центрів (LAML) (Німеччина); Віолета Мартіновскі і Нікі Йовановік, бібліотекарі Народової і університетської бібліотеки «Св. Климент Охридський» (Македонія); М. Ю. Нещерет, зав. відділу довідково-бібліографічного обслуговування Російської державної бібліотеки; О. А. Долотова, головний бібліотекар Російської державної бібліотеки; керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ: А. С. Кобзаренко, директор Національної бібліотеки України для дітей; О. Г. Кириленко, директор Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка; П. І. Рогова, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського; О. Б. Виноградова, директор Державної історичної бібліотеки України; Г. А. Саприкін, директор Державної бібліотеки для юнацтва; Т. А. Остапенко, заступник директора Національної наукової медичної бібліотеки України; Г. М. Височина, зав. відділу Державної науково-технічної бібліотеки України; А. А. Крючин, заступник директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, д-р техн. наук; О. О. Єроніна, директор з продажу та маркетингу московського представництва компанії

Іст В'ю (м. Москва, Росія) та С. Х. Ляпін, генеральний директор ТОВ «Константа», директор Архангельського обласного центру підвищення кваліфікації спеціалістів культури (АОЦПК), канд. філос. наук, доцент (м. Архангельськ, Росія).

Учасники засідання заслухали інформацію про роботу Ради директорів та Асоціації бібліотек України.

Учений секретар Ради **Т. Л. Кулаковська** проінформувала присутніх про діяльність цієї міжнародної фахової громадської організації – правонаступниці Міжнародної асоціації академічних бібліотек і науково-інформаційних центрів, основним напрямом діяльності якої є вирішення колективними зусиллями міжнародної бібліотечної спільноти завдань оптимальної організації інформаційного забезпечення академічної науки країн СНД. Базовою організацією Ради директорів була визначена постановою Ради МААН «Про розвиток інформаційного обміну між бібліотеками національних академій наук» (№ 43 від 12. 10. 1996 р.) і до сьогодні є Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Діяльність Ради директорів упродовж останнього десятиріччя спрямовувалася на: організацію обміну документно-інформаційними матеріалами та їх взаємовикористання з метою організації інформаційного забезпечення науки в академіях – учасниках МААН; обмін результатами наукової та інформаційно-бібліографічної діяльності бібліотек і інформаційних центрів; підготовку інформаційних і наукових видань; реалізацію спільних наукових програм і проектів; розвиток міжнародних наукових зв'язків із бібліотечно-інформаційними установами світового співтовариства.

Доповідачка зазначила, що керівництво Ради МААН приділяло велику увагу вирішенню організаційних проблем інформаційного забезпечення потреб академічної науки країн Співдружності, оскільки здійснення книгообміну ускладнювалося через неузгодженість податкового і митного законодавства країн, академії яких утворили Асоціацію. Для подолання такого бар'єру Радою було організовано взаємообмін проектами нормативно-правових документів, які розроблялися в країнах Співдружності та регулювали формування єдиного науково-інформаційного простору.

НБУВ, як базова організація Ради директорів, налагодила регулярний безвалютний книгообмін із бібліотеками та установами Російської академії наук, ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі, з центральними бібліотеками академій наук Азербайджану, Казахстану, Туркменистану, Узбекистану, з асоційованими членами МААН – Білоруським фондом фундаментальних досліджень, науковими бібліотеками Московського державного університету, Московського фізико-технічного університету, Об'єднаного інституту ядерних досліджень (м. Дубна, Росія). Так, лише у 2001–2005 рр. НБУВ надіслала партнерам із книгообміну 22 610 прим. видань НАН України, а одержала 8628 прим. Найактивніший партнер НБУВ з книгообміну – Російський гуманітарний науковий фонд, починаючи з 1999 р., передав Бібліотеці кілька тисяч томів наукових видань, підготовлених за його видавничою програмою. А у 2003–2004 рр. НБУВ, як координатор, сформуvala книжковий дарунок НАН України для Російської академії наук (більше 3,5 тис. прим.).

Особливу увагу Рада директорів приділяє обміну інформаційними електронними ресурсами шляхом представлення на веб-серверах бібліотек власних інформаційних ресурсів: електронних каталогів, бібліографічних, реферативних, фактографічних, повнотекстових баз даних. Цікавим у цьому контексті є досвід роботи ЦНБ АН Таджикистану – члена Ради директорів, сайт якої (www.aclib.tj) у травні 2005 р. за результатами загальнодержавного конкурсу інтернет-ресурсів було визнано найкращим та найінформативнішим освітнім сайтом країни.

Важливим напрямом у діяльності Ради директорів була реалізація спільних наукових проєктів. Зокрема, проєкту НБУВ і БАН з історико-книгознавчого дослідження та збереження кирилических видань друкарні Почаївського монастиря XVII–XX ст., представленого в 2005 р. на конкурс наукових проєктів (організований спільно НАН України і Російським гуманітарним науковим фондом (РГНФ)). Результатами роботи вчених НБУВ і БАН будуть: створення друкованого й електронного каталогу стародруків, репрезентація цих інформаційних ресурсів на веб-сайтах організацій-учасниць проєкту, а також видання альбому зі зразками художнього оздоблення почаївських видань, який можна буде використовувати при атрибуції дефектних примірників Почаївської друкарні, що зберігаються в інших бібліотеках країн Співдружності та світу.

Учений секретар Ради директорів зазначила також, що проблеми оптимальної організації інформаційно-

го забезпечення академічної науки, створення правових, економічних, наукових, технологічних умов для розвитку обміну науковою інформацією обговорюються на міжнародних конференціях і семінарах. Зокрема, у 2005 р. Рада директорів виступила співорганізатором разом із Науковим центром досліджень історії книжкової культури (Росія, РАН) за участю Виконавчого комітету СНД міжнародної наукової конференції «Роль книговидання в розвитку міжнародних наукових і культурних контактів» (Москва, 21–23 вересня), яка проходила під егідою МААН, РАН і НАН України. В обговоренні проблем формування фондів наукових бібліотек і міжнародного документообміну, розвитку традиційного наукового книговидання в країнах СНД, створення, поширення і бібліографічного опису електронних наукових ресурсів брали участь члени Ради – керівники наукових бібліотек національних академій наук. Міжнародним оргкомітетом було видано збірник матеріалів конференції, НБУВ підготовлено компакт-диск.

У 2006 р. члени Ради директорів взяли участь у роботі Першого форуму творчої і наукової інтелігенції держав – учасниць СНД. Під егідою МААН і РАН підготовлено збірник матеріалів Форуму з актуальних проблем розвитку науки, освіти і видавничої діяльності країн Співдружності, в якому надруковано статті директорів наукових бібліотек НАН України, Білорусі, Таджикистану, Молдови.

Продовжувалася взаємодія Ради директорів із міжнародними організаціями й об'єднаннями, такими, зокрема, як IFLA, CENL, Некомерційне Партнерство «Бібліотечна Асамблея Євразії». НБУВ як співзасновник НП БАЄ брала активну участь у щорічних Нарадах директорів національних бібліотек СНД, як учасниця CENL – у щорічних Генеральних конференціях цієї організації.

Діяльність наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН широко висвітлюється на сторінках заснованого в 2000 р. міжнародного науково-практичного і теоретичного збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития» (вийшло чотири випуски: 2000, 2003, 2005, 2006 рр.), журналу НБУВ «Бібліотечний вісник», на спеціальній веб-сторінці сайту НБУВ (http://194.44.105.98/library/sov_dir.html), присвяченій діяльності Ради директорів.

У виступі секретаря Асоціації бібліотек України **Г. І. Солоіденко** зазначалося, що актуальною як для бібліотек національних академій наук – учасниць МААН, так і для українських бібліотек є проблема інтеграції інформаційних ресурсів на національно-

му і міждержавному рівнях. Реалізації цього завдання сприяють корпоративні програми і проекти, виконання яких спільними зусиллями провідних книгозбірень дасть змогу всім іншим використовувати єдині національні інформаційні ресурси. Серед таких проектів слід назвати корпоративну каталогізацію, стандартизацію, лінгвістичне і програмне забезпечення інформаційної діяльності; створення національних: наукової електронної бібліотеки, системи реферування української наукової літератури, формату представлення бібліографічних даних, системи наукових електронних видань «Бібліотека – суспільству» та інших.

Бібліотеки АБУ є активними учасниками багатьох із них. Зокрема, інноваційний проект – система наукових електронних видань України «Бібліотека – суспільству» включає 6 галузевих серій (природничі, технічні, суспільні, гуманітарні, медичні, аграрні науки та серію «Бібліотечна справа»), що поширюються на компакт-дисках. Серії містять 150–250 тис. бібліографічних записів і 5–8 тис. повних текстів авторефератів дисертацій. Під час роботи конференції її зареєстрованим учасникам було надано можливість безоплатно записати на власні CD-R ці серії.

Нині в базі даних «Україніка наукова» відображено 300 серіальних видань, а їх загальна кількість перевищує 1000, у підготовці реферативних видань беруть активну участь Національна медична бібліотека України, Державна сільськогосподарська бібліотека України, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського. Однак, опрацювання всього цього репертуару потребує прискорення процесу створення галузевих або регіональних центрів первинної кумуляції інформації, у ролі яких можуть виступати головні галузеві бібліотеки та органи НТІ, територіальні бібліотечні та інформаційні асоціації.

Інформація про інноваційні бібліотечні програми та проекти постійно розміщується на сайті НБУВ, є предметом обговорень бібліотечного загалу, занять із підвищення кваліфікації. Низку питань було розглянуто на науково-практичному семінарі «Наука – освіта: сучасні науково-інформаційні ресурси» та семінарі «Програма інформатизації НАН України: основні завдання, принципи та хід виконання».

Продовжувалася взаємодія АБУ з міжнародними організаціями й об'єднаннями, такими, зокрема, як Elsevier, EBSCO, Springer, Сейбр-Світло. У 2006 р. цикл семінарських занять, тренінгів для користувачів і потенційних передплатників онлайн-інформаційних продуктів провело видавництво Elsevier. У нашого співтовариства склалися тісні зв'язки з асоці-

аціями та інформаційно-бібліотечними установами інших систем і відомств України. Зокрема, з регіональним Міжвузівським бібліотечно-інформаційним центром «Крим», фахівці якого неодноразово презентували перед бібліотечним загалом свої електронні ресурси. У вересні 2006 р. в рамках III Міжнародної науково-практичної конференції «Инновационные технологии в образовании» (м. Алушта, АР Крим) для бібліотекарів та інформаційних працівників Центром було організовано бібліотечну секцію.

У центрі уваги АБУ постійно заходяться питання правового забезпечення бібліотечної галузі. Провідні фахівці АБУ, члени комітету з бібліотечної політики та правового захисту бібліотек працюють над створенням законодавчого поля бібліотечної галузі, беруть участь у підготовці ряду проектів нормативних документів. Зокрема, у діяльності робочої групи з написання проекту Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», у здійсненні експертизи національних та міждержавних стандартів із бібліотечно-інформаційної галузі, у підготовці інструктивно-методичних матеріалів на виконання державної програми збереження бібліотечних та архівних фондів.

Розвивається наукова діяльність Асоціації на основі співпраці бібліотек – членів АБУ в організації та проведенні наукових досліджень, узагальненні їх результатів у збірниках наукових праць, матеріалах конференцій, довідкових і науково-методичних виданнях, наприклад таких, як наукові праці, які видає НБУВ і АБУ з 1998 р. Зокрема, 15 випуск наукових праць «Бібліотеки Національної академії наук України: історія і сучасність» вийшов у 2006 р. та включив історичні нариси про організацію та діяльність 23 бібліотек системи. Серед 60 авторів 16 випуску «Наукових праць» НБУВ є представники бібліотек різних систем і відомств України та зарубіжжя. Це, фахівці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, Одеської державної наукової бібліотеки ім. М. Горького, ЦНБ НАН Білорусі, Російської державної бібліотеки, Бібліотеки Народової (м. Варшава, Польща) тощо.

Секретар АБУ зазначила, що у 2006 р. книгозбірні – члени Асоціації брали участь у багатьох науково-інформаційних заходах, зокрема: у науковій конференції «Україна–Монголія: 800 років у контексті історії» та фотовиставці «Монголія сьогодні»; круглому столі «Україна–Грузія: історико-культурні взаємозв'язки»; науковій конференції «Національна академія наук України Чорнобилію» та науково-просвітницькій акції «Дипломатія України: презентація держави, історія, традиції, сучасність і перспективи».

Особливо цікавими за відгуками фахівців – членів АБУ були: XVI читання, присвячені академіку В. І. Вернадському «Філософські та екологічно-ноосферні ідеї Володимира Вернадського в контексті сучасного осмислення»; міжнародна наукова конференція «Слов'янство і національно-культурні процеси XXI століття», наукова конференція «Сергій Єфремов – український учений і громадсько-політичний діяч та історія національного відродження».

Зміцнюються книгообмінні зв'язки бібліотек-членів АБУ. Так, упродовж 2006 р. книгозбірні отримали за книгообміном цінні довідкові, наукові та інструктивно-методичні видання. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського пропонує бібліотекам щоквартальні інформаційні списки літератури для книгообміну з бібліотеками України, а також з бібліотеками – партнерами зарубіжних установ.

Інформацію про діяльність бібліотек України та АБУ репрезентують щомісячні аналітичні огляди «Сьогодення наукових бібліотек України: прес-моніторинг газетних публікацій» (аналізуються понад 300 українських газет), які представлено на сайті НБУВ.

На спільному засіданні обговорювалися також питання про роль і місце бібліотек, науково-інформаційних центрів у реалізації національної та міждержавної інформаційної політики; про світові тенденції розвитку бібліотечно-інформаційної сфери і їх відображення в єдиному інформаційному просторі СНД; зміни в стратегії формування документно-інформаційних ресурсів; тенденції розвитку ринку електронних інформаційних ресурсів, їх використання та забезпечення збереження; про трансформацію бібліотечних фахівців у технологів і організаторів інформаційної сфери, фахівців з аналітико-синтетичної обробки документних інформаційних потоків, реорганізацію з цією метою системи безперервної бібліотечної освіти, впровадження нових інформаційно-освітніх технологій, розвиток системи дистанційного навчання.

Розвитку співробітництва Латвійської академічної бібліотеки з бібліотеками, іншими науковими і культурними установами України з обміну книгами, виставками, інформацією з метою зміцнення міжнародних контактів було присвячено виступ директора Латвійської академічної бібліотеки, члена Ради директорів **В. Я. Коцере**.

Діяльності RISM (Міжнародного каталогу першоджерел музичних творів), яка діє під патронатом Міжнародної асоціації музичних бібліотек, архівів і документальних центрів, було присвячено

виступ керівника Центральної редакції RISM **Клауса Кайля** (Німеччина). Він зазначив, що головна мета цієї організації – всебічна документалізація першоджерел музичних творів, розпорошених по бібліотеках світу. У цьому контексті велику зацікавленість фахівців викликає унікальна колекція музичних творів НБУВ.

Про роботу щорічної Генеральної сесії CENL (Conference of European National Librarian), що вперше проходила в Росії у РДБ 27–30 вересня 2006 р., проінформував присутніх А. Г. Бровкін, який брав участь у роботі Конференції як представник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Основна мета CENL, до складу якої входить 45 національних бібліотек 43 країн Європи, – координація і спільна діяльність зі збереження інтелектуальної спадщини своїх держав у традиційній і електронній формі, підтримка науково-дослідної роботи і освіти. У конференції 2006 р., крім директорів і представників національних європейських бібліотек, брали участь члени Європейської Комісії і Ради Європи, що свідчить про високий рівень і престиж заходу. На засіданнях та семінарі Генеральної конференції обговорювалися питання реалізації проекту TEL-MEMOR – підтримка оцифровки фондів десяти національних бібліотек країн, які в 2005 р. приєдналися до Ради ЄС із метою інтеграції інформаційних ресурсів Європи; створення розподіленої цифрової бібліотеки Європи та інші питання діяльності національних книгозбірень.

У рамках спільного засідання АБУ і Ради директорів проведено презентацію міжнародного науково-практичного і теоретичного збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития». Редактор випусків н. с. НБУВ **А. А. Свобода** розповіла, що збірник було започатковано у 2000 р. як відгук на потребу фахівців усіх академічних бібліотек у систематичному професійному спілкуванні, обговоренні актуальних проблем організації бібліотечно-інформаційного забезпечення розвитку науки, їх теоретичного осмислення.

Започаткування збірника стало продовженням практики видання бюлетенів засідань Ради директорів, які висвітлювали питання інформатизації, стрімкі зміни в діяльності бібліотек академій наук – учасниць МААН, спрямовані на формування єдиного інформаційно-інтелектуального простору науки.

До складу міжнародної редакційної колегії збірника входять, в основному, директори наукових бібліотек і науково-інформаційних центрів академій – учасниць МААН. Очолює редколегію голова

Ради директорів академік НАН України, д-р філос. наук О. С. Онищенко. Кожний випуск рецензується вченими-бібліотекознавцями, істориками, фахівцями у галузі автоматизації.

Сформовано структуру рубрик, у які групуються матеріали:

- Наукові проекти. Результати досліджень.
- Інформаційне забезпечення науки і управління.
- Формування фондів наукових бібліотек.
- Електронні ресурси. Інтелектуальні інформаційні технології.
- Організація обслуговування читачів.
- Бібліотечна професія.
- Історія бібліотек і бібліотечних збірань.
- Проблеми національної бібліографії.

Залежно від того, як зміщуються акценти в бібліотечній практиці, у теоретичній розробці проблем, вводяться нові рубрики. Так, з другого випуску започатковано рубрику «МБА і доставка документів», з третього – «Проблеми термінології і стандартизації», «Інформаційно-пошукові мови», «Міжнародне співробітництво бібліотек», у четвертому з'явилася рубрика «Книговидання в системі наукових комунікацій».

Склалося коло авторів, що друкуються у кількох випусках цього продовжуваного видання. Це – доктори наук, директори бібліотек В. П. Леонов (БАН РАН), М. Є. Кальонов (БЕН РАН), Б. С. Єлепов (ГПНТБ СО РАН), В. Я. Коцере (Латвійська академічна бібліотека), Н. Ю. Берьозкіна (ЦНБ НАН Білорусі), А. І. Алієва-Кенгерлі (ЦНБ АН Азербайджану), Д. К. Кудратова (ФБ АН Узбекистану), А. А. Аслітдінова (ЦНБ АН Таджикистану), М. М. Романюк (Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України), директори інформаційних центрів: член-кореспондент РАН, директор ІНИОН РАН Ю. С. Пивоваров, канд. біолог. наук, генеральний директор Казахського інституту НТІ Б. А. Кембаєв, керівник Центру комплексного обслуговування за МБА ГПНТБ СО РАН І. Ю. Красильникова, завідувачка відділу ЦНБ НАН Білорусі Л. А. Авгуль, гол. бібліограф ЦНБ Міністерства освіти і науки Казахстану Л. Д. Абенінова. Постійними авторами збірника стали фахівці НБУВ: канд. філос. наук В. М. Горевий, д-р іст. наук Г. І. Ковальчук, канд. техн. наук Л. Й. Костенко, канд. іст. наук О. В. Воскобойнікова-Гузєва, канд. іст. наук Н. Ю. Каліберда, наукові співробітники О. В. Баркова, Г. Г. Нежурбіда, Н. І. Малолетова, Н. І. Смаглова, А. А. Свобода; фахівці Інституту

проблем реєстрації інформації чл.-кор. НАН України В. В. Петров, д-р техн. наук А. А. Крючин, канд. техн. наук С. М. Шанойло, директор Українського мовно-інформаційного фонду, чл.-кор. НАН України В. А. Широков, канд. фіз.-мат. наук О. М. Костишин.

Матеріалам кожного випуску передують стаття голови редколегії академіка НАН України О. С. Онищенко.

З кожним випуском розширюється географія збірника. Крім авторів країн Співдружності в останніх випусках друкуються статті директорів і наукових співробітників національних бібліотек Сербії, Македонії, Польщі.

Збірник має схвальні відгуки, матеріали з нього передрукують інші видання.

Цікаву пропозицію щодо популяризації цього видання висловила О. О. Єроніна, директор з продажу та маркетингу московського представництва компанії Іст В'ю (м. Москва, Росія), яка запропонувала представити електронні версії збірника в спеціалізованій базі даних «Библиотечное дело и информационное обслуживание» – повнотекстовий БД періодичних фахових видань країн СНД, яка відображає проблеми галузі, найважливіші та найактуальніші напрями діяльності бібліотек і органів науково-технічної інформації, архівів та музеїв. Голова міжнародної редакційної колегії збірника О. С. Онищенко, член редколегії В. Я. Коцере, редактор випусків А. А. Свобода та інші учасники спільного засідання підтримали пропозицію і обговорили організаційні питання щодо представлення матеріалів збірника у міжнародній БД.

Присутні схвалили діяльність АБУ та Ради щодо інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів і розвитку міжнародного міжбібліотечного співробітництва, відзначили позитивну роль НБУВ у цьому процесі, окреслили основні напрями подальшої взаємодії. Учасники засідання обговорили і схвалили проект рекомендацій міжнародної наукової конференції «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України».

*Тетяна КУЛАКОВСЬКА,
учений секретар Ради директорів
наукових бібліотек та інформаційних центрів
академії наук – членів МААН
Галина СОЛОДЕНКО,
відповідальний секретар
Асоціації бібліотек України*